

CSOKONAI ATTILA
SZABADMATT

KISS JÓZSEF KÖNYVKIADÓ

Megjelent a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával

© Csokonai Attila, 2022

© Kiss József Könyvkiadó, 2022

ISBN 978-615-5701-18-4

A borítót Csonka Írisz fotója alapján Blasits Ildikó tervezte.

Minden jog, különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható

Kiss József Könyvkiadó Kft.

Felelős kiadó: Kiss József

Felelős szerkesztő: Kiss József

Tördelés: Impressio-Correctura Kft.

Nyomás: Prime Rate Kft.

Felelős vezető: Tomcsányi Péter

Randevúm Rickl Júliával

Történet 1953-ból

A Rickl Júlia-ügynek vége. Úgy lett vége, hogy lényegében el sem kezdődött.

Tavaly március 14-én Júliának fotókkal illusztrált cikke jelent meg lapunkban. Amikor megkapta a megbízatást, természetesen hozzám fordult segítségért. Nekem izzadt a tenyerem, hevesen vert a szívem, egy ép mondatot alig tudtam kimondani, amikor azt kellett volna a világ legtermészetesebb módján közölnöm vele: Hogyne segítenék. De hát annyi kitűnő faliújságcikk megírása után neki meg sem kottyán ennek a riportnak az elkészítése. Ebben százhusz százalékig biztos lehettem.

Júliát most először láttam mosolyogni, és éreztem, tudja, hogy hatalma van fölöttem. Bő egy hét állt rendelkezésére, hogy a cikket megírja. Megegyeztünk, hogy amikor készen lesz az első változattal, mert arra számítottam, biztosan át kell írni egyszer vagy akár kétszer is, amit papírra vet, akkor telefonon felhív, én kimegyek a gyárba, átnézem az írását, és megbeszéljük az esetleges hibákat, hiányosságokat.

El voltam készülve rá, hogy akármilyen jó lesz Júlia riportja, csak azért is átíratom vele. Így legalább lesz alkalmam arra, hogy többször is találkozzunk. Majd csak feloldódik, az én félelmem is elmúlik, elvégre hogy jön egy huszonkét éves lány ahhoz, hogy én, a rutinos nőcsábász valósággal féljek tőle? Mert azt valakitől sikerült megtudnom, hogy Júlia mennyi idős. Nem tizenkilenc, hát annál jobb, érettebb. Kisebb a korkülönbség közöttünk, zakatolt az agyamban.

Rickl Júlia 12-én elkészítette a riportot, és másnap felhívott, mondván, kéri, hogy menjek ki hozzá, és nézzem át az anyagát. Én ekkor nagy bátran előálltam javaslatommal: találkozzunk bent a városban, egy presszóban vagy sörözőben, átnézem a legépelt szöveget – mert már le is gépeltette –, aztán a szükséges javítások után én ma-

gam adom le a főszerkesztőmnek. Eszembe jutott, hogy a Hágiban minden kedden és pénteken zene mellett lehet vacsorázni, a zenét a Dráfi-Takács-König trió szolgáltatja. A vacsora itallal 10 forintba kerül, az kettőnknek egy húsas. De vajon van-e kedve ehhez Júliának? Ezt bizony elfelejtettem megkérdezni tőle. Talán jobb is így, nehogy azt higgye, randevúzni hívom, amikor ez szigorúan munkamegbeszélés lesz. Ugyanezen okból a Hungária is kiesik a szóba jöhető helyek sorából, annak a nagytermében minden este „Marosi tánczenéjére táncolnak a dolgozók.” Ital és vacsora olcsó, és a Hungi egész reggelig nyitva tart, de Júliáék vasárnap kommunista műszakot tartanak, szóval szó sem lehet hosszú kimaradásról.

„*Munka után, estefelé, vár valaki reám, s a szívem övé. Őrte dolgozom sok hosszú nappalon át*” – jutott eszembe várakozás közben egy régi, a fiatalok által ma már nem ismert dalocska, amelyet Karády Katalin énekelt Lantos Olivérrel párban. Nemrég a rádió lejátszott néhány Karády-slábert, de ez nem volt közöttük. Ilyet ma már nem lehet leírni, hogy „*Piben a gyár, piben a gép, nem kattog a szíve, ha jön a sötét. De mert az én szívem még sincsen vasból, én megyek feléd.*” Nálunk a gyárak legtöbbször nem egy műszakban dolgozik, tehát a gépek nemigen pihennek. Próbálna meg valaki ilyesmit énekelni a nyilvánosság előtt: „*Mikor a holdfény az égen kigyulladt, feledünk mindent, a gyárat, a múltat.*” Az viszont egészen jól hangzik: „*Dolgozunk egymásért, nincs ennél szebb talán.*” A pesti „vén Stefánián” baktathat konflis, itt Szegeden aligha. Különbözik a konflis kiment a divatból, tessék villamossal, autóbusszal, vagy Csepel kerékpárral járni.

Júlia váltás után villamossal bejött a Dugonits térre, a 3-as végállomásától átgyalogolt a Tiszavirágba, ahol türelmetlenül várakoztam rá.

Amikor belépett a helyiségbe, rögtön észrevett, odasietett az asztalomhoz, levette tavaszi kabátját, én felpattantam, és átvettem tőle, hogy felakasszam a fogásra, az én felöltőm mellé. Az én kabátom kéjsóváran bújt oda Júliáéhoz. Soha nem becéztem a lányt, mindig teljes alakjában ejtettem ki a nevét. Még ha magamban mondtam ki, akkor is.

Megkérdeztem tőle, mit iszik, amikor meglátta az asztalon a sörös kriglit, azt mondta, ő nem szereti a sört, sőt, semmiféle alkoholt nem szokott inni, üdítőt kér. Mire a pincér, aki régi ismerősöm, hamiskás mosollyal kihozta a csatos üvegben az üdítőt, miért somolyogsz, te hülye, dühöngtem magamban, Júlia átnyújtotta a gépelt lapokat, én azonnal olvasni kezdtem. Elképedve olvastam végig a riportot. Profi újságírótól ritkán lehet ilyen tökéletes cikket látni, nemhogy egy munkáslánytól, aki eddig főleg faliújságcikkeket írt, meg egy-két beszámolót az üzemi lapba. Akinek soha egy sorát újságban ki nem nyomtatták még. Ezt egy betű változtatása nélkül még ma le fogom adni, hogy minél hamarabb megjelenessen.

Júlia kérdően nézett rám.

– Tetszik?

– Tetszik... Maga... maga... – ezt önkéntelenül úgy mondtam, ahogy a legszívesebben mondtam volna is: Maga tetszik nekem. Mindketten elnevtük magunkat. – Ez egyszerűen tökéletes – az elején szinte dadogtam, a rövid ítéletet tudniillik bánatosan mondtam ki. Ezt bizony nem kell átírni, ezen nem kell tovább – együtt, ahogy szerettem volna, kettesben – dolgoznunk. Lőttek a tervemnek. – Le is adom még ma, hogy minél hamarabb megjelenjen.

– Ne siessen annyira, szerkesztő úr! – nézett rám ragyogó szemével Júlia. – Hiszen olyan régóta szeretett volna velem kettesben lenni. Nem igaz?

Ez a lány egy boszorkány. Átlát rajtam. Talán már az első találkozásunk óta. Nem tudtam megszólalni.

– El kell ismernem, maga is fejlődött az évek folyamán. Én pedig csak átvettem a módszerét. Kicsit utánoztam a stílusát. De ez csak nem baj?

– Hát igen. Annyi cikket írtam az elmúlt években rutinból. A maga kezdése tökéletes. Mert életes. „Március 12. A naptárból nézve ez a nap is olyan, mint a másik és éppen olyan gyorsan telik el.”

– Tudja maga, mit jelent napi 8–10 órában, a ledolgozott hétköznapok után vasárnap is ott állni a gépek mellett?

Erre szándékosan nem reagáltam. Olvastam tovább:

– A folytatás: „A Textilművek munkásainak mégis más. Mozgalmasabb. Fogadalom fűződik március 12-hez. Csütörtökön az ünnepi pártnapon hangzott el: »Tartsunk a vasárnapi pártértekezlet tiszteletére kommunista műszakot.«” Aztán ahogy alcímben felteszi a kérdést, amire elképesztően ügyesen felel: „Ki az első? Ugye a második csoport? Nem, a negyedik! Ugyan, hát a harmadik jobb!” Aztán ahogy Székely Vilmát, a brigádvezető Gajdacsinét beszélgeti. Pardon, megszólaltatja! Ezek valóságos emberek, Tomori, a művezető, Tamási, a segédművezető, később a nők, egyikük 113 százalékot teljesít, a másikuk sztahanovista, mindenki első akar lenni... Őszintén mondom, a munkafolyamatok és a környezet leírása pontosabb, mint némelyik újságíróé. Magamat is beleértve. De honnan vette, hogy így kell egy ügyes riportot befejezni: „A kommunista műszak a béke jegyében telt el és a jó eredmények a mai pártértekezletet köszöntik.” Tudja, hogy nevezzük mi, skriblerék az ilyen befejezést?

– Persze hogy tudom – nevette el magát a lány.

Hallgattunk. Kortyoltam a kriglimből.

– Tudja, én futballista koromban szinte semmit sem olvastam a sporthíreken kívül. De Mikszáth nekem is kedvenc író. És van ott hon lemezjátszóm, egy csomó lemezzel. Szinte mindegyik klasszikus zene. A későromantikusok a kedvenceim. De még soha senkit sem hívtam meg a lakásomra, hogy hallgasson velem zenét, Csajkovszkijt, Lisztet, operarészleteket. Töprengtem, hogy magával tegyek-e kivételt. Látja az eredményt.

– Köszönöm, hogy nem próbált megtéveszteni, Miklós. Azzal tisztában van ugye, hogy magának elég rossz a híre Szeged szerte. Illetve bizonyos nők körében maga nagyon is sikeres. Én, bevallom, elég sokat tudok magáról... Na, mi történt? Megnémult?

– Mit mondjak magának, Júlia? Ezek után hiába is próbálnék flörtölni magával.

– Nem is kell. Meg se próbálja! Felesleges.

– Semmi esélyem?

– Semmi. Én nem tisztelem magát. Én is sokat járok moziba, olyankor persze egészen másképpen nézek ki, mint a gyárban szoktam. Másként vagyok öltözve. Maga olyankor nem szokott megismereni engem. Pedig látott elégszer. És tisztában vagyok vele, hogy kezdettől tetszem magának. Maga szinte mindig más nővel látható. A Szabadságban egy magas, formás szőkével, a Fáklyában egy csinos, telt barnával, a Vörös Csillagban talán egy szerény, de rajongó tanítónővel. Úgyhogy ne próbáljon moziba hívni!

– Színházba se? – kérdeztem lassan ocsúdva meglepetésemből. S ahogy közben néztem ezt a szépszemű, hosszú hajú lányt, most döbentem rá, kísérteties a hasonlóság közte és Ferenczi néni Madonna arcú asszony lánya között, akinek időközben megszületett a harmadik gyermeke is, megint egy kislány, Juditka, úgy emlékszem. Hála a szövönőből lett miniszternek, Ratkó Annának. Pedig legeslegbelül meg vagyok győződve róla, az a nő nem szereti a férjét, felnéz rá, imponál neki az okossága, a tudása, a pozíciója. Egészen biztos, hogy a jó dumájával vette le a lábáról Magdolnát.

– Már láttam a *Rákóczi hadnagyát* és a *Kiskrajcárt* is. A brigád megbízásából már túl vagyok az *Ármány és szerelem* megnézésén, és a barátnőmmel megyek az *Anyeginre*, amit huszadikától adnak. Merthogy az operát is szeretem.

– Látja, én pedig nem tudom megkülönböztetni Don Juant Don Josétól...

– Jé, magának önkritikája is van? ... Napilapot ritkán olvasok. Az újságírók a rendszer támaszai. Gyávák. Szolgalelkek. Vagy tehetségtelenek. Maga melyik csoportba sorolja magát? ... Kérem, ne haragudjon a gorombaságomért! Maga nem tehetségtelen.

– Akkor hát a rendszer kiszolgálója vagyok. De nem haragszom. Csak meglepett.

– Gyakoroljak önkritikát?

– Nem, nem szükséges. Mondja, Júlia, maga miért dolgozik a Textilben, miért nem egyetemista például?

– Meg sem próbáltam bejutni az egyetemre. Mert osztályidegen voltam. Most meg már öreg vagyok ahhoz, hogy belekezdjek bármi-be. Egyébként otthon sokat olvasok. Főleg klasszikusokat. Úgy értem magyar, orosz, francia és német klasszikusokat. Jókait, Mikszáthot, Stendhalt, Victor Hugot, Tolsztojt, Dosztojevskijt, Goethét, Schillert. De az igazi kedvencem Heinrich Heine. Kisgyerekkoromtól tanultam németül. Kicsit tudok franciául is.

– Megkérdezhetem, hol lakik? Mik a szülei? – jóformán nem tudtam befejezni második kérdésemet, Júlia élesen válaszolt:

– Nincs senkim. A szüleim meghaltak... Mondhatnám, odavesztek, de ez így nem pontos.

– Nem értem...

– Anyám nem jött vissza, érti? És a nővérem sem... Az apám hazakerült, de súlyos betegen, és az államosítást nem élte túl. Emlékszik a Reich-féle ékszerboltra, a Kelemen utcában, a Szaniszló Béla „rádiólaboratóriuma” mellett? Az '47-ben még az apámé volt. A deportálásról nem szokás beszélni minálunk manapság. A koncentrációs táborokról sem. Nehéz is.

– És maga?

– Láthatja, én itt vagyok.

– Úgy értsem, hogy...?

– Nem, nem. Engem nem vittek el. Tizenkét éves voltam, amikor apám minden tiltakozásom ellenére magával hurcolt Békéscsabára. Ott rábízott a német rokonainkra, akik nem csak befogadtak, de még a nevükre is vettek. Így lettem Reichből Rickl. És így úsztam meg a gettót, az ausztriai deportálást. De a nővéremet elvitték.

Döböntem hallgattam. Egy okos, olvasott munkáslány, aki nem mehetett egyetemre. Akinek elhurcolták a szüleit. Meg a nővérét. Zúgott a fejem. És ez a velem szemben ülő értelmes, rajtam az első találkozás óta átlátó lány zavarba ejtő őszinteséggel beszél velem olyasmiről, amiről még soha életemben nem beszéltem senkivel. És most ilyesmit hallani tőle, akibe szerelmes vagyok?! Vagy csak voltam? Mert nincs folytatás. A kínlódást pedig nem szeretem.

TARTALOMJEGYZÉK

Hetven – Előszó gyanánt 5

I.

Az atamán15

Ágnes és Tristana21

Randevúm Rickl Júliával35

A találkozó45

From(m)57

Kutyaetológusok, segítsetek! 59

II.

Golyózás69

Megkérdeztem ifjabb Bulendát73

Egy hosszú tél után 83

A teremtés nyolcadik perce 99

III.

Ezerkilencszáztizennégy103

IV.

Gyerekkor az m/n-edik hatványon165

Bunyó és szerelem183

Történetek és fakesztyék193

Napfényes április, avagy Az elmaradt gólzapor199

Bunkerkeresők, avagy Talán a szél csapja be
majd a budiajtót?215

Szabadságunk számúzóttja, avagy Ha látsz
egy piros ajtót, ne fessd feketére!289